

Немања С. Мрђеновић

SS Cyril And Methodius Orthodox Institute

Adelaide College of Divinity

e-mail: nemanji@gmail.com

„НАРОД НАЈСТАРИЈИ”

Осврт на квазинаучни покрет тзв. аутохтонистичке или неоромантичарске историографије код Срба

У процесу историјске спознаје до закључка се не долази кроз испитивање последица и узрока, него испитивањем знакова и смисла.¹

Апстракт: Идеја о Србима као „најстаријем народу” све више се шири у црквеној јавности, како међу лаицима тако и међу свештенством. Телевизијски програми, интернет канали, часописи, али и црквене продавнице (нарочито у дијаспори) све су пунији дела „аутохтониста”, чије идеје се радикално косе са учењима Православне цркве. Овај рад се бави анализом социјалних узрока који су довели до појаве псевдонаучног покрета „аутохтониста” и теолошким последицама ширења ове идеологије у црквеној јавности. Односно, бави се пандемијом духовне прелести.

Кључне речи: античка историја, панславизам, југословенство, аутохтонисти, неоромантичари, историја Цркве, духовност, прелест, етнофилетизам

„Народ најстарији” је већ одомаћен израз нашег времена који се првенствено везује за књигу Олге Луковић-Пјановић *Срби... народ најстарији*² а sukcesивно и за читав квазинаучни покрет који се назива неоромантичарским или аутохтонистичким. Раширеност неоромантичарских идеја међу православним Србима досегла је забрињавајуће димензије. Срби наравно нису једини балкански народ у ком се јавља овај феномен. Скоро истоветне примере видимо и у Бугарској, Северној Македонији, Хрватској, као и већ пословичне поплаве сличних идеја о аутохтоној историји Албанаца, Бошњака, Црногораца и сл.

На овом месту пажњу посвећујемо ширењу овог феномена унутар Српске православне цркве. Иако се овакве идеје директно супротстављају Светом предању, Светом писму, па чак и православној догматици, њихове заговараче неретко налазимо међу паством али најчешће међу свештенством. Како ова појава постаје све популарнија, сматрамо да је крајње време да се у оквиру свештеничке и богословске одговорности подигне глас у одбрану светосавског идентитета српског народа.

Немамо намеру да се детаљно бавимо историјом као научном дисциплином. Адекватне одговоре по овом питању из перспективе историчара дали су Радивој Радић³,

1 Флоровски 2016, 79.

2 Луковић-Пјановић 1990.

3 Радић 2005.

Александар Палавестра⁴ и други еминентни стручњаци, док је из перспективе антропологије ову тему начелно обрадио Ивица Тодоровић⁵. За нас је на овом месту најважније да понудимо макар оквирни одговор из перспективе православног богословља. Са тим у вези морамо бити свесни тога да је, према чувеном запажању проте Кардамакиса, присуство православља у историји пророчко, есхатолошко, динамично и историјско. Односно да „историјско кретање, спасење и живот света зависе од умешности Цркве, од њеног умећа да оспособи свет да прими снажно присуство љубави (...) Наша духовност не може да постоји другачије осим као живот Цркве у историји и за историју”⁶. Другим речима, Црква није прости посматрач света, већ је Црква једина нада света, а стање света је у одговорности Цркве. Тога ради Црква је дужна да дигне свој глас и понуди аутентичан, пророчки одговор и на савремене теме.

Имајући у виду горе речено, тему ћемо отворити уважавајући неопходност контекстуализације. Тога ради потребно је понудити летимични преглед историјских и социјалних предуслова за појаву овог духовног проблема данашњице, почевши од панславистичког покрета, преко развоја илиризма и југословенства до распада Југославије и релевантних друштвених феномена порођених у овом смутном времену. Потом доносимо краћи регистар најзначајнијих представника овог неоромантичарског покрета, како би се боље сагледала тренутна ситуација на овој скоро естрадној сцени, као и њихов разнородни утицај на ширење духовних заблуда у народу. Након овог поглавља следи богословска анализа ових аутохтонистичких учења, а она се завршава освртом на однос духовног и етничког идентитета код хришћана и закључним коментарима.

1. Историјски предуслови савремене проблематике

1.1. Панславизам

Идеја да је неки данашњи народ заправо „народ најстарији” јесте тек спољна манифестација дубљег духовног проблема. Да бисмо могли јасније разазнати природу тог духовног проблема неопходно је изложити генезу спољашњег симптома. Откуда православним Србима потреба да своју богату и освештану историју „украшавају” фантастичним причама о Србима у неолиту и српским државама од Индије до Португала? Шта то тачно недостаје светосавском идентитету савременог Србина, па да своје „православље српског стила и искуства”, како наш духовни идентитет описује Свети Владика Николај Охридски и Жички, подређује површном окултизму?

Феномен неоромантичарске школе је временски подударан са појавом југословенског покрета, и било би неодговорно одбацити ову подударност без озбиљније провере. Наиме, југословенство као књижевни и културни, затим као друштвени и коначно као политички покрет јавља се међу свим словенским народима у првој половини XIX века. Јован Дучић, у изузетној студији „Југословенска идеологија”, још 1942. истиче да је „југославизам”, који се сматрао покретом из Београда, (био) револуционаран и некомпромисан, са циљем да окупи све Јужне Словене у заједницу моралну, на бази језика, и заједницу политичку, у државу Југославију”⁷. Дучић каже да је југославизам био један од три „славизма” XIX века, поред руског „панславизма” и „неославизма” чувеног др Карела Крамаржа.

4 Палавестра 2010.

5 Тодоровић 1999.

6 Кардамакис 1996, 41-42.

7 Дучић 1998, 11.

1.2. Милош С. Милојевић

Зачетник српске неоромантичарске идеје, Милош С. Милојевић (1840–1897), васпитан је управо на идејама славизма. Тако један од Милојевићевих следбеника и биографа, Јово Бајић, наводи да је он, након правног лицеја у Србији, „као одличан ученик и државни стипендиста упућен у Русију, где се уписао на Императорски универзитет у Москви. Слушао је предавања код Осипа М. Бођанског, једног од најбољих професора и носилаца руске славистике која је тада била у пуном замаху (...) У време Милојевићевог школовања, у неким европским престоницама формирали су се снажни славистички центри. Један од најјачих био је у Бечу, други у Москви. У тим центрима неговани су различити приступи славистичкој науци (...) У Москви, Милојевић се упознао и са делатношћу панслависта. Посебно је уочио како су се бугарски интелектуалци уклопили у тај покрет (...) На те појаве Милојевић је указао чим се вратио у Србију, објавивши у листу 'Световид' чланак под насловом 'Пропаганда у Турској'.”⁸

Вративши се у Србију, Милојевић се истакао као велики радник и врло предан учитељ а затим и као командант српских добровољаца и истински јунак у рату са Турцима (1876–1878). После повратка из рата Милојевић је почео са објављивањем псевдонаучних дела, неретко фалсификујући народна предања како би доказао тезу о српској, односно словенској аутохтоности на Балкану. Успех овакве пропаганде био би не само инспиративна популистичка реторика којом се народне масе мотивишу на борбу већ и својеврсно оправдање саме борбе. Као да тежња за слободом сама по себи није довољна.

Његова дела брзо су дисквалификована од стране историчара попут архимандрита Илариона Руварца и других. Име му је спорадично спомињано до Другог светског рата, али већ тада је био слабо познат. Тако на пример Димитрије Љотић наводи да је 6. октобра 1934. разговарао са Светим Владиком Николајем (Велимировић) о делима Милоша Милојевића, за које Свети Владика вели да их није читао.⁹ После Другог светског рата Милојевић је сасвим заборављен и његово име и дело се поново појављују тек деведесетих година, усред распада Југославије. Тада се јавља и један псевдонаучни покрет због кога је 2019. године објављен јавни апел „против новог таласа псеудоисторије и тзв. новоромантизма” који је потписало преко сто четрдесет угледних стручњака из области друштвено-хуманистичких наука.¹⁰

1.3 Југословенство

Милојевићеве, и наравно не само његове, (југо)славистичке аспирације остварене су 1. децембра 1918, када је српски народ ушао у социјално-економски експеримент познат као Југославија. У том експерименту Срби су покушали да створе један наднародни идентитет кроз који је требало да се српство надогради у националном, цивилизацијском и духовном смислу. Треба узети у обзир то да су народни прваци, који су скоро сто година били изложени славистичким идејама у култури, уметности, политици па чак и вери, са усхићењем видели Југославију као највеће постигнуће српског народа. Описујући идеолошку позадину Југословенског народног покрета „Збор”¹¹ као

8 Бајић 2008, <http://www.srpskaistorija.com/veliki-istoricar-i-ratnik-milos-s-milojevic-1840-1897-naucnik-koji-nam-je-uzalud-otvarao-oci/>

9 Љотић 2004, 153.

10 Апел против новог таласа псеудоисторије и митоманије, <http://www.seecult.org/vest/apel-protiv-novog-talasa-pseudoistorije-i-mitomanije>

11 Цитиран према: Суботић 2001, 5.

једног од истакнутијих међуратних представника политичког југословенства, Мирко Бојић каже: „... Зборашко југославенство је 'југославенство' цијеле српске политичке класе, које је патило од неке врсте прародитељског гријеха због поистовјећивања српства и југославенства, од интимне, понекад подсвјесне, жеље да се Хрвати и Словенци асимилирају у Југославију, коју су Срби осјећали као природан наставак Србије”.

Активно урушавање предањског идентитета Срба кроз југословенство свој врхунац добило је кроз рад Комунистичке партије Југославије. Комунисти су за време и након Другог светског рата сваки израз српства видели као велику претњу свом идеолошком изразу и проглашавали га за шовинизам. Покренули су велику акцију историјске ревизије у којој су неки догађаји избрисани из наше националне повести (на пример: улога Јосипа Броза у Првом светском рату), неки други догађаји су преправљени (на пример: народне демонстрације 27. марта 1941), трећи искривљени (на пример: Солунски процес), док су четврти сасвим измишљени (на пример: наводна крађа државних резерви злата од стране Краља Петра II). Идеолошки ревизионизам је имао такве научне, политичке и културолошке размере да су мислећи људи са великим правом почели да сумњају и у истинитост догађаја којима су и сами били сведоци. Овај феномен одиграће немалу улогу у распламсавању неоромантичарских фантазија.

Пропашћу једнопартијског комунистичког система почетком деведесетих, пропао је пре свега друштвено-моралистички монопол владајуће југословенске структуре. У смутним временима краја осамдесетих и прве половине деведесетих година XX века, када је дошло до ослобађања заточене српске свести, она је пуштена из затвора у анархију. Хаос у коме се та свест нашла након седамдесетак година тамновања није дозволила обнову предјугословенског српског народног израза већ се наставила његова мутација кроз период „транзиције”.

1.4 Распад Југославије

Деведесетих година прошлог века поклопило се неколико фактора који су се хронолошки надовезивали и преплитали да би заједничким снагама у главне токове друштвених дешавања избацили флоскулу „Срби, народ најстарији”. Иронија овог процеса, који се представља као „повратак давно изгубљеним коренима”, огледа се у томе што су сви ови фактори обавезно доносили и по неку политичку, културолошку или верску новину, а затим би се збир тих новотарија прогласио српском праисторијом. Седам је основних фактора који су у српском друштву обележили период краја XX века:

1.4.1. Пропало је лажно братство–јединство у коме је српски идентитет вишедеценијски прогоњен. За време Југославије измишљени су неки нови етнички идентитети, попут македонског, црногорског и муслиманског (касније бошњачког), који су охрабривани¹² ради изградње југословенства, али се етничка самосвест Срба увек сматрала претећом према осталим народима и ивицом прекршајног дела. Као занимљив нуспродукт овог фактора и прву новотарију, наводимо обичај слављења „српске нове године” 13/14. јануара, који се појавио средином осамдесетих година XX века.

Прослављање нове године по јулијанском календару ни по чему се није разликовало од секуларног, антитеистичког прослављања по грегоријанском само две недеље раније. Није се водило рачуна о обавезном божићном посту тих дана, о литургијској прослави празника, ничим се није наглашавала било каква културна особеност или национална самосвојност која би на било који начин раздвојила српски идентитет од југословенског.

12 Јовановић 2019.

1.4.2. Повампирило се усташтво које је само пола века раније побиле више Срба за четири године него Османска империја за четири века. Још је било много живих сведока усташких пирова, а скоро комплетно хрватско друштво раних деведесетих идентификовало се са усташким наслеђем. Реакција српског народа била је аутоматско одбијање сваке везе са хрватским. Јављају се теорије о различитом етничком, лингвистичком чак и расном пореклу Срба и Хрвата. Ствара се анимозитет подобан релацији светлост–тама.

Тада се у хрватском културном наративу појављују разне теорије о несловенском пореклу Хрвата и почиње својеврсна трка у измаштавању старије повести међу хрватским и српским дилетантима тог времена. Ова појава описана је у култној позоришној представи „Шовинистичка фарса” коју су почивши Предраг Ејдус и Јосиф Татић играли широм Југославије и коју су виделе стотине хиљада како Срба тако и Хрвата.

1.4.3. Воспостављено је партијашење међу Србима. За време Одбрамбено-отаџбинског рата, по први пут у својој историји Срби су за време ратних дејстава одржавали изборе, водили изборне кампање, делили народ по партијским основама итд. Народ, тек изашао из једнопартијског система, а који је вековима пре тога живео у монархији, није се снашао у изградњи система лојалности једном вођи у време кризе. Срби су вишестраначје схватили на тај начин да не само да нису обавезни да бране државу ако на власти није њихова странка, већ да их не обавезује ни војна линија командовања, те се приступило стварању страначких паравојски. На тај начин Срби су се усред рата сами обезглавили и у политичком и у војном смислу.

1.4.4. Црква је неспремна дочекала повратак народа. Српска православна црква под југословенским комунистима није прогоњена на начин на који је прогоњено Православље у СССР-у. Цркве нису масовно рушене, претваране у продавнице, домове културе, свештеници нису масовно затварани у гулаге и сл. Било је и тога, али не у већој мери. Међутим, Црква је маргинализована и осиромашена. Одузета јој је имовина и средства издржавања а свештенство је деценијама исмевано и изругивано кроз уметност, културу и образовање. У таквим условима није се могло превише улагати у црквено школство, издаваштво, мисионарење, итд. Када је народ почетком деведесетих година поново напунио храмове више се рачуна водило о томе да се обнови инфраструктура, која је тешко одолевала зубу времена, него да се изврши ревангелизација.

Православље је у таквим околностима код Срба сведено на ниво фолклора. Било је немогуће игнорисати значај светосавља за српски идентитет али је препознат само спољни или површински слој духовног аспекта, онај који је сачувао сећање на српство пре Југославије. Ипак је СПЦ била најстарија институција српског народа. Међутим, пошто се није улазило у суштину ствари, егзистенцијални значај верског идентитета остао је сакривен. То је омогућило новим/старим елитама да замене култ Јосипа Броза Тита подобним култом Светог Саве. Тако се празник Светог Саве свео на немушту „школску славу” која се обележава дечијим рецитацијама и цртежима, портрети у учионицама су замењени фотографијама милешевске фреске и на томе се стало. Када је осам векова СПЦ постало „преплитак газ” аутохтонистима, није им било тешко да одбаце и Светога Саву као што су одбацили Тита, и да потраже неке старије идоле, макар и измишљене.

1.4.5. Међународна заједница је изоловала и медијски сатанизовала Србе као народ. Народ који се управо ослобађао једне врсте прогона и напакон осетио мало слободе доживео је један од најстрашнијих медијских прогона у историји. Срби су представљани као звери, дивљаци, некултурни скоројевићи и насилни окупатори. Сетимо се само афере са избегличким центром у Трнопољу који је у свим релевантним светским медијима лажно представљен као нови „холокауст”. Кулминација је била бомбардовање Савезне Републике Југославије 1999. године, која је у глобалном медијском простору

једина надјачала опозив америчког председника Била Клинтона након скандала са Моником Левински.

1.4.6. Развој интернета допринео је лакшем умрежавању и бржем протоку информација. Уједно је и сваком појединцу са компјутером и интернет везом омогућено да практично бесплатно формира електронска „гласила“, веб сајтове, касније и блогове, видео канале и сл, на којима може у сигурности виртуелне анонимности да објављује своје мисли целом свету. Да региструје „факултете“, „институте“ и „академије“, те да се без икакве одговорности потписује титулама које му не припадају и сл. За популацију која је стасала у социјалистичком друштву, са великом државном контролом медија и јавног мњења, без развијеног критичког апарата, оваква конзумеристичка културна матрица произвела је апсолутну ерозију сваког ауторитета.

Сви ови фактори били су примарни окидач за активирање једног одбрамбеног механизма који код некога изазива комплекс више вредности а код некога комплекс ниже вредности. Ти комплекси су у духовној сфери изазвали пандемију прелести, духовне обманутости. Тако се и „народ најстарији“, као и друге теорије завере, јавља као манифестација прелести и најчешће води ка јереси етнофилетизма.

Прелешћени људи одбацују сваку могућност да је било који њихов неуспех последица њиховог чињења или нечињења. Верују у своју богоизабраност, датост, надмоћност. Врло су пријемчиво тло за разне теорије завере и квази-научне покрете. Ова пандемија прелести идеална је прилика за популистички наратив у коме се тренутна посрнуло друштво оправдава некаквим измаштаним величинама и постигнућима из праисторије која су нам неправедно одузета, сакривена и чак забрањена. Уместо подвижничке интроспекције и духовне обнове, појављује се линија мањег отпора која сугерише да је реалност заправо супротна. Нисмо ми обезглављена и духовно запустела народна маса којој је потреба метаноја већ смо ми најстарији и најважнији народ на свету коме сви завиде.

2. Значајни портрети неоромантичарске „школе“

Ревитализација романтичарског и квазинаучног бављења историјом започела је гашењем Југославије крајем осамдесетих. Тада се у Србији појављују репринти дела Симе Лукиног Лазића и Милоша С. Милојевића¹³, затим се 1990. године појављује књига *Срби... народ најстарији* Олге Луковић-Пјановић. Ова књига постаће својеврсна икона новоромантичарског покрета.

2.1 Олга Луковић-Пјановић

Обожаваоци Олге Луковић Пјановић неретко тврде да је она поменутом књигом докторирала на Сорбони. Ради се о сада већ типичној мешавини полуистина са измаштаним закључцима, карактеристичним за читав покрет, како би се стекао привид утемељености. Наиме, Луковић-Пјановић јесте докторирала на Сорбони, али не историју већ филологију и то радом „Правда код Есхила и Софокла“.¹⁴ Олга Луковић потиче из околине Драгачева. У њеној званичној биографији наводи се да је за време Другог светског рата била у логору у Немачкој, али не и зашто. Међутим, недавно је објављен податак да је још пре рата била академски кажњавана због комунистичких активности¹⁵,

13 Тодоровић 27.

14 Луковић-Пјановић 336.

15 Ракићевић, 2019.

па чак и инсинуације да је у логор у Оснабрику интернирана након затварања у Завод за преваспитавање омладине у Смедеревској Паланци. После рата се није придружила емиграцији, како би се очекивало од српског националисте калибра „народ најстарији”, него се вратила у СФРЈ и отишла на студије у Загреб, где се удала за Адолфа Клаца, познатијег под кроатизираним именом Братољуб Клаић.

Клаић је за време Другог светског рата радио у „Државном уреду за језик НДХ” где је објавио дело *Koriensko pisanje*¹⁶ на коме се и данас темељи савремени хрватски језик. Клаић је најпознатији по делу *Велики рјечник страних рјечи* који је од 1951. доживео преко двадесет издања. У званичној биографији наводи се да је Луковић-Пјановић напустила Југославију после мужевљевог смрти, раних шездесетих,¹⁷ међутим опште је познато да је Клаић умро тек 2. марта 1983. године. Након брачног краха Клаић више никада није објавио ништа ни приближно сличног значаја као што је био *Велики рјечник*, те је, иако отац савременог књижевног хрватског језика, остао прилично академски неплодан. Повремено је додуше преводио грчке класике (Есхила, Софокла, Еурипида итд), а објавио је и једну студију о везама лингвистике и теорије књижевности.¹⁸

Луковић-Пјановић је раних шездесетих стигла у Париз где се преудала за четничког ваздухопловног официра Цветка Пјановића. Занимљив пут од активне и „непоправљиве” скојевке која се враћа из интернације у Југославију, удаје се за високог функционера бивше НДХ, оставља њега и одлази у емиграцију када је то још увек компликовано, и тамо се удаје за четничког емигранта, који је после рата био затваран од комуниста у Југославији.

2.2. Четничка дијаспора и југословенска уметничко-књижевна сцена

Интересантно је и то да је један од најутледнијих четничких вођа у слободном свету, војвода Доброслав Јевђевић, управо 1961, када Луковић-Пјановић одлази у емиграцију, анонимно објавио књигу *Од Индије до Србије: три хиљаде година српске историје*. Војвода се такође ослањао на етимолошке конструкције, повезујући Србе од Триглава до Монт Евереста, а његова књига је била популарна међу четничком дијаспором. Јевђевић се доста ослањао на романтичарске изворе попут Симе Лукин Лазића, Милоша С. Милојевића и других, као и на слависте. У предговору другом издању Јово Бакић такође примећује: „ова књижица наслућује се у основи капиталног дела Олге Луковић-Пјановић *Срби... народ најстарији*”.¹⁹ Олга Луковић-Пјановић се крајем осамдесетих разболела а неколико година касније и упокојила, не дочекавши велику славу која је била „иза угла”.

Између др Олге Луковић-Пјановић и војводе Доброслава Јевђевића стајали су поједини југословенски уметници, којима је артистичка слобода дозвољавала да ову тему третирају без озбиљнијих последица. Можда најчувенији међу овима био је прослављени српски сликар Милић од Мачве (Милић Станковић). Његове идеје о Србима као најстаријем народу на планети и будућим господарима света помиње и Борислав Пекић у својим дневницима, чудећи се размери неповезаности и општој расејаности идеја²⁰. Станковић је такође као основну везу између Срба и свих наших одрођених потомака

16 Клаић 1942.

17 Луковић-Пјановић 1990, 336.

18 Клаић 1972.

19 Јевђевић 2005, 23.

20 Пекић, <http://www.borislavpekic.com/2009/05/milic-od-macve.html>

наводио лингвистику. Сличном уметничком слободом огрнуо се и Вук Драшковић који у роману *Нож* помало преписује од Станковића, па у изливе српског гордељивог родољубља смешта и идеје о Бизмарковој баби која је била Српкиња, и то с дна каце. Луковић-Пјановић посвећује једно поглавље књиге *Срби... народ најстарији*²¹ Драшковићу и опширно цитира роман *Нож*. Вук Драшковић се није превише дубоко упуштао у овај наратив али је врло успешно кокетирао са тобож забрањеном, а заправо врло популарном темом која може бити врло исплатива.

2.3 Јован И. Деретић

Након др Олге Луковић-Пјановић на сцену ступа вероватно најпознатији српски аутохтониста и истински отац „неоромантичарског” покрета, Јован И. Деретић. Деретић је боравио у Паризу у исто време када и Олга Луковић-Пјановић. Тамо је на Технолошком колеџу завршио студије које је у Београду започео на Природно-математичком факултету. Касније се бавио инжењерским послом у грађевинској индустрији док се није престројио у квазиисторичара. Раних деведесетих Деретић је боравио у САД, где је кратко био и уредник *Американског Србобрана* а представљао се и као „председник Краљевске владе у егзилу”, за коју је сам тврдио да је формирана по налогу америчког Стејт департмента али и да је имала везе са Краљевским домом Карађорђевића, за шта знамо да није истина. Након петооктобарских промена, Деретић је на листи Странке српског јединства, као посланик Партије српског прогреса, ушао и у Народну скупштину СРЈ, што му је омогућило додатни медијски простор. Његове књиге *Срби – народ и раса*, *Измишљено досељавање Срба*, *Србица* и друге доживеле су велику популарност. Његова вишесатна предавања су се у дијаспори годинама делила на пиратским ДВД издањима, продавала по храмовима СПЦ и црквено-народним скуповима. Појавом друштвених мрежа и бесплатних видео сајтова попут YouTube.com, ови садржаји су прешли на интернет издања, задржавши несмањену популарност. До данашњег дана представља се и као „руски академик”, јер, као и многи његови следбеници, плаћа чланарину једне руске приватне НВО која својим члановима даје титуле „академика” за малу финансијску надокнаду.

Његовом ауторитету и лажном идентитету историчара доприносило је и то што је деведесетих година на Београдском универзитету радио чувени историчар књижевности др Јован Р. Деретић, такође Херцеговац пореклом. Доктор Деретић је био светски признати стручњак, гостујући професор на многим угледним универзитетима широм света, са богатом академском каријером и великим угледом у друштву. Није било необично да на помен историчара Јована Деретића, слабије упућени помешају идентитете двојице имењака и презимењака, једног историчара књижевности а другог грађевинског инжењера.

Деретић је брзо развио и немали круг следебеника који су му се придружили у истраживању до тада „забрањене” предхришћанске српске историје. Међутим, деретићевци се нису баш најбоље снашли на конзументистичком тржишту. Њима је по свој прилици више значила „слава” него уновчавање идеја. За аутохтонисте је карактеристично то да немају превише објављених књига, нити се они уопште баве научно-истраживачким радом. Изучавање њихових ставова и деловања се управо због тога мора претежно ослањати на снимке трибина и ТВ гостовања. Међутим, деретићевци и оно што имају од штампаног материјала дају практично бесплатно у ПДФ формату на интернету, а њихова предавања и интернет снимци су увек гостовања, тако да неко други

21 Луковић-Пјановић 1990, 32-36.

узима профит од реклама. Тај пропуст исправили су други посленици на овом пољу који су раслојили неоромантичарски покрет на неколико међусобно супротстављених фракција.

2.4 Мирољуб Петровић

Мирољуб Петровић, у новије време широј јавности познат по изјави „под мач, бато”, појавио се на јавној сцени средином деведесетих као први креациониста у Србији. Имао је своју емисију на ТВ Палма, где је ову квазинаучну дисциплину америчких протестаната темељно промовисао на српском језику, избегавајући да се идентификује са било којом хришћанском вероисповешћу. Као велики заговорник буквалистичког тумачења библијске историје, истицао се својом подршком држави Израел и није се дотицао српске неоромантичарске школе. Временом је нестао из јавности да би се онда на велика врата поново појавио. Најпре 2012. године снимком из Холандије на коме је, по свој прилици у шали, говорио како постоји план српских националиста за рушење холандских брана и потапање ове државе ако хашки притвореници не буду пуштени.²² Након што је снимак постао виралан, Петровић је своју обновљену популарност искористио на интеренту, где је започео низ пројеката везаних за његову НВО „Центар за природњачке студије”, регистровану у САД.

Након сада већ чувеног интервјуа на интернет каналу „Балкан инфо”, у коме је промовисао слање нарко дилера „под мач”, организовање народних параполицијских трупа и укидање школа, његова популарност достиже свој врхунац.²³ У том периоду гостује и по црквеним скуповима, држи предавања, гостује на ТВ и интернет каналима. Почиње да улази у политику и као врхунац каријере да уновчује скоро сваку теорију завере која се појавила међу Србима, на челу са „народом најстаријим”. Петровић почиње да отвара факултете, дели дипломе и популарише нову генерацију неоромантичара, надрилекара, политиканата... међу којима се као „историчар” посебно истиче Горан Шарић.

2.5 Горан Шарић

Горан Шарић је релативно нова звезда на медијском небу српске конспирологије. Специфичан је по томе што се представља као Хрват, а уз то и римокатолички теолог. Постоје индиције да је Горан Шарић стајао иза Фејсбук профила „Мислав Хорват”. Мислав Хорват је био врло популаран у српским медијима током 2016. године када се на Фејсбуку појавила његова објава како је истражујући своју прошлост схватио да је Србин, те је почео да заступа отворено просрпске ставове и да напада хрватско друштво, историју и културу. Овај профил нестао је нетрагом у време када се на јавној сцени појављује Горан Шарић, наводно завршивши студије теологије на римокатоличком факултету у Риједи.

Шарић је у српским медијима и на интеренту постао популаран захваљујући жустром заступању српске неоромантичарске школе а уједно се и даље идентификујући као Хрват. Врло брзо је и „докторирао” историју на једном од фиктивних факултета Мирољуба Петровића, наводно „истражујући” историјску личност Исуса Христа.

22 *Dutchnews.nl* „DutchNews: Serbian 'dyke terrorist' arrested over YouTube threats”.

23 Балкан инфо, https://www.youtube.com/watch?v=SyzhyP7G_3o, (Овај видео 20. јуна 2020. има више од 1.517.000 прегледа.)

2.6. Др Анатолиј Кљосов

Листа највећих перјаница неоромантичарске школе не би била комплетна без руског научника Анатолија Кљосова. Кљосов се међу Србима прославио 2013. године као „биолог са Харварда” који је наводно чистим научним радом, чак биологијом, установио да су Срби најстарији народ на свету. О томе је чак извештавала и хрватска штампа.²⁴ Своје закључке објавио је у књизи *Порекло Словена – осврти на ДНК-генеологију*, објављеној најпре на српском језику 2013, а затим и на руском 2015.²⁵ Појава угледног харвардског биолога, па при том и Руса, напокон би дала легитимитет легији Деретићевих сарадника без адекватних акредитација, тако да је пажња коју је Кљосов привукао заиста била оправдана.

Међутим, убрзо се испоставило да Кљосов јесте научник али не са Харварда. На Харварду је радио седамдесетих, али се затим вратио у СССР где је радио на државним универзитетима у пољу хемије. Од 2008. године покренуо је нову „научну област” коју је назвао „ДНК-генеологија” која је фузија биологије, антропологије, археологије, хемије и наравно лингвистике. Кљосов своју „науку” описује и као „патриотску науку” (sic), док исту Руска академија наука класификује као псевдонауку и „ДНК-демагогију”²⁶.

3. Инфлација ауторитета

Неоромантичарски покрет специфичан је по томе што у њему нема историчара. Смутно време деведесетих и друштвени хаос који је настао распадом Југославије и другим горе поменутих факторима не само да је створио услове да се овакве идеје појаве у јавности, већ им је дао и одређени ауторитет. Наиме, девалвација диплома и опште раширено фалсификовање стручних звања и у највишим слојевима српског друштва довело је до нивелације ауторитета. Неуређеност друштва, у коме се факултети не само завршавају преко ноћи него се универзитети преко ноћи отварају и затварају, даје простор лаицима да помисле да могу стати раме уз раме са научницима. Друштво у коме се више не верује ниједној образовној институцији допушта да се за експерте историје, археологије, антропологије, лингвистике, медицине, имунологије, физике, геополитике, теологије, итд. самопроглашавају људи без основних квалификација. Ту и тамо понеко има диплому али углавном не баш оне струке којом се у јавном животу бави.

Стабилизација друштва сузбија овакве појаве и гура их на маргине, где не представљају велику опасност за духовно или пак ментално здравље и социјални поредак. Са друге стране њихова распрострањеност је симптом озбиљних и прилично раширених проблема. Код нас је ситуација таква да Мирољуб Петровић држи предавања и у православним црквама а његови видео снимци на интернету имају и по више од милион и по прегледа, Горана Шарића по преко пола милиона, а Јована Деретића по четврт милиона и више. Успоредбе ради, видео снимци са ТВ Храм имају од по неколико стотина до неколико хиљада прегледа, али никада више од пет хиљада; емисије са блажене успомене Патријархом Павлом по двадесетак хиљада прегледа.

24 Jutarnji.hr, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/srbi-su-najstariji-narod-i-potjecu-od-noinog-sina-znanstvenik-s-harvarda-sokirao-svijet-1071170>.

25 Кљосов 2013. и Кљосов 2015.

26 Клаин 2015.

3.1 „Просветитељска” мисија Мирољуба Петровића

Раније помињани Мирољуб Петровић у теолошком смислу се може описати најприближније као „медијски харизматичар”. По наступу врло је сличан америчким ТВ евангелистима, интелигентан је и elokвентан, вешто барата популистичким и националистичким темама измешаним са библијским цитатима, стварајући код просечног Србина илузију своје православности.

Петровић је чак објавио и књигу *Православље за почетнике*²⁷, кроз коју се посредно али јасно идентификује као адвентиста. На преко две стотине страница не постоји ниједна референца према било ком православном богословском делу или аутору. Аутор често цитира Свето Писмо, али користи превод који је објавио његов приватни „Факултет за хебрејски језик” без додатних библиографских референци. Вероватно се ради о још једном нерегистрованом интернет документу. Ово издање „Библије” прати протестантски канон Старог Завета, а препуно је непотписаних тумачења разних стихова која немају никаквих додира са светоотачким тумачењима Писма. Књига не садржи ниједно тумачење било ког православног или макар римокатоличког тумача, па чак ни класичног протестантизма. У духу неопентекосталаца ослања се искључиво на себе и своје идеје. Само у деловима који се тичу алтернативне медицине ослања се на неколико споредних извора, адвентистичких аутора из САД и неколико слободних зидара. У духу америчких протестаната има честе ничим изазване изливе одушевљења Израелом и фасцинацију старозаветним обредним законима.

На крају ове књиге Петровић доноси и кратку аутобиографију у којој наводи да је по струци палеонтолог. Затим да је у Америци „завршио медицину на International Institute of Original Medicine, и докторирао филозофију у Румунији²⁸. Тај „Међународни институт оригиналне медицине” је неакредитована интернет школа у којој се за неколико хиљада долара може пазарити диплома „натуропарате” у нивоу основних, дипломских и докторских студија. Читав програм за доктора „оригиналне медицине” кошта колико пола семестра на основним студијима неког акредитованог колеџа²⁹. По свој прилици, Петровић је овде научио много више од надрилекарства, због чега је био и под полицијском истрагом након смрти једног од својих пацијената 2019. године³⁰. Права зарада је у образовању а не у медицини.

Ускоро је Петровић отворио и свој први приватни факултет: „Креационистички факултет” како га рекламира на интернету, или „Centar za kreacionistička istraživanja”, како је званично регистрован. Факултет нуди сва три нивоа студија и то по крајње популарним ценама од само 100 евра за било коју од диплома. Затим је отворио и Факултет за природну медицину, као део америчког University of Natural Medicine, на коме су студије нешто скупље, од 950 евра за основне студије до 1250 евра за диплому „доктора наука природне медицине”. Након медицинског, Петровић отвара и Факултет за органску пољопривреду, дипломе по истим ценама као и на медицинском. На крају Петровић отвара и Факултет за националну историју, са једнако популарним ценама, једнако неакредитован али далеко популарнији.

Ниједан од ових „факултета” није акредитован а сви су регистровани у Америци и то на један те исти стан у њујоршком предграђу Квинс. У том стану су и амерички University of Natural Medicine и сви Петровићеви факултети, а ту према телефонском

27 Петровић 2013.

28 Петровић 2013, 222.

29 International Institute of Original Medicine, <https://iiomonline.org/tuition/>.

30 Максимовић 2019.

именику станује и извесни Ј. Живановић, што подсећа на „др Јована Живановића” који је код Петровића „дипломирао” и „предавао” природну медицину. Иако без акредитације, ови „факултети” су озбиљна алатка за старлету са милионским аудиторijумом.

Поред високошколског просветитељског рада, Петровић се бави и другим темама блиским српској конспирологији али и конзумеристичком друштву. Тако се на његовом вебсајту рекламирају и „тинктуре за природну медицину”, „хладно цеђено уље сунцокрета”, „мерино вуна”, „органска храна”, „старе сорте семена и саднице воћа”, али исто тако и едукативни центри попут „школе гусала”, „школе јахања”, „фонд Бранислав Перановић”, „порођај код куће”, те „опасности вакцина”, „српске мајице”, „библијски филмови”, „копање бунара”,... али и наравно „вести из Израела”, „Израел опстаје”, „Мојсијева брза храна”, „рентакар” и други разнородни бизниси.³¹

4. Црквени осврт на неоромантичарска учења

Упознавши се у најкраћим цртама са културолошко-историјском позадином неоромантичарске матрице, долазимо до могућности да та дела оценимо и из православне богословске перспективе. Поредeћи тврдње различитих представника ове квазинауке са догматима и предањем Православне цркве можемо видети колико је за духовни живот православних хришћана опасно повести се за неоромантичарским идејама.

4.1 Верска одређеност неоромантичара

Мирољуб Петровић јесте најочигледнији, мада не и једини представник неоромантичарског покрета који није православни хришћанин, али покушава да користи „православни имиџ”. Многи припадници овог квазинаучног круга се не идентификују као верници Српске православне цркве већ као „родноверци”. „Родноверје” је неопагански религијски покрет који се може посматрати као „десни” пандан „левичарском” њуејџ неосинкретизму.

Њихова предност над православцима који се баве темом Срба као најстаријег народа јесте то што су на време препознали да је вера у српску старозаветну историју неспојива са Светим писмом. Пошто се ради о људима из традиционално православних земаља, углавном крштенима у детињству, они су задржали многе обичаје али одбацили Исуса Христа, и одржавајући старе или стварајући нове обичаје који личе на некакво „народно” православље одржавају један „култ предака”.

На руку им иде и модерни секуларизам у коме либерална демократија ужива парарелигијски статус, са догмама опште толеранције и недискриминације. Под окриљем ових друштвених феномена и неопагани могу мирне душе да дођу у цркву једном годишње, да се крсте, да пале свеће, да славе славу, а да не верују у Христово Јеванђеље.

Међу познатије родноверце у модерно доба убрајају се политичар Војислав Шешељ, новинар Драган Јовановић, сликари Љубивоје Јовановић и покојни Драгош Калајић. Наравно, нису сви међу њима и неоромантичари, као што се ни сви неоромантичари не идентификују са неопаганизмом.

4.2 Богословска лутања неоромантичара

Неоромантичарска школа везана је за српски патриотизам, односно за политичку десницу глобално. Најсвежији пример смо видели на парламентарним изборима у Србији

31 Centar za prirodjacke studije, <http://www.creation6days.com/diskusije/news.php>.

2020, када се политички покрет „Доста је било” представљао као „Суверенисти” и кроз читаву кампању кокетирао са неоромантичарским идејама. Управо је то највероватнији разлог зашто су овакве квазинаучне идеје између осталог посебно популарне у дијаспори где су патриотска осећања додатно наглашена. Како је и светосавље један крупан део српског родољубља, неоромантичари по правилу избегавају отворену конфронтацију са Црквом. Међутим у њиховом раду немогуће је избећи закључке који су директно супротстављени православној вери.

Тако Јован Деретић пре неколико година у разговору за „Балкан инфо”, један од највећих медијских расадника конспирологије, изјављује: „Диоклецијан је прогонио хришћане. Камо среће да их је истражио до краја”, одмахујући руком³². На истом месту износи измишљено житије Светог Великогученика Георгија, директно се противећи агиографском предању Православне цркве. На другом месту опет изјављује: „Главни сатирач Срба је хришћанска Црква... ..Католичка црква је уништила све што је српско централне и северне Србије а српство на Балкану уништила је Православна црква”³³. У следећој реченици ту исту Православну цркву он назива „наша Црква”.

Деретић у једном интернет разговору тврди како је „хришћанство копија старе српске вере”; на другом месту, на опаску водитеља да је „Исус Христос по мајци био Србин”, каже како је „Марија неоспорно српско име” и касније додаје да су „Апостоли углавном сви знали и користили српски језик, а река Требишњица је за њих била други Јордан”³⁴.

У Новом Саду је 2008. године држао предавање на тему „Хришћанство и Срби”³⁵, на коме је скоро деведесет минута износио непрекидни низ јеретичких мисли, бласфемичних исказа и теолошких нонсенса. На пример:

Арамејски језик је старосрпски... Стари завет је преписана митологија Асираца... ..Септуагинта је дело српских преводиоца... ..Христос се школовао у Александрији и касније је боравио у два манастира у Индији... ..Свети Апостол Јаков је боравио у Сремској Митровици 34. године, за време Христовог живота, где је поставио првог европског епископа Андроника. Јакова је наследио Свети Петар који је дуго боравио у Далмацији а касније се вратио у Сремску Митровицу и поставио првог архиепископа... ..за то време је у Рашкој боравио Свети Павле који је у Расу поставио за епископа неког Србина из Бачке по имену Тита... ..Када је Нерон покренуо прогон хришћана, Свети Апостол Павле се крио у околини Требиња... ..Владика Николај Велимировић је забранио свештеницима да освештавају воду из Требишњице јер ју је освештао још Свети Павле. Свети Петар је обећан а не запамет...

Као врхунац излагања он каже:

Ми код нас православца имамо низ ствари којих нема код других народа. Наш је Божић различит, наш је Ускрс различит, наши су свеци различити... Ми имамо доста светаца које смо ми христјанизовали а који су из наше старе вере. Некима смо променили име а некима нисмо ни мењали имена. На пример, громовник Илија... Он је био врховни бог у старој вери... ..Христове последње речи на крсту су биле: „Илија, Илија, запостави ли ме?” на српском језику.

32 Балкан инфо, <https://www.youtube.com/watch?v=IEi5niC6tY8>.

33 Afelium, <https://www.youtube.com/watch?v=Y56MoS-Etp8>.

34 <https://www.youtube.com/watch?v=IEi5niC6tY8>.

35 <https://www.youtube.com/watch?v=O8OQxXc4DQI&t=4160s>.

По Деретићу не само да је Исус Христос био Србин него је био и паганин који се распет на крсту молио врховном паганском божанству српског пантеона... Иако врло оригинално тумачење, мора се истаћи и да је како научно тако и предањски сасвим неутемељено.

Историјске нетачности и апсолутну неутемељеност ових фантазија већ су непобитно утврдили историчари. Но сагледамо ли његова излагања из перспективе Цркве, видимо још драстичнију разнородност.

Ако Стари завет није збирка верских књига Изабраног народа Божијег, ако то није повест односа Бога и човека, онда се не може веровати ни Новом завету. Сам Христос каже за Стари завет: „Јер заиста вам кажем: док не прође небо и земља, неће нестати ни најмањег слова или једне црте из Закона, док се све не збуде” (Мт. 5, 18), или на другом месту: „Писмо се не може укинути” (Јн. 10, 35). Тако и на другим местима Христос Стари завет описује као „Заповест Божију” (Мт. 15, 3) и чак „Ријеч Божију” (Мк. 7, 13). Кроз Његове проповеди често се дотиче примера из Старог Завета, увек указујући поштовање какво слову Божијем и приличи. На крају крајева, за Њега самог апостол Филип сведочи: „Нашли смо онога за кога писа Мојсеј у Закону и Пророци: Исуса, сина Јосифова, из Назарета” (Јн. 1, 45).

Затим, тврдње о Исусовим посетама Индији, односно Кашмиру, такође су давно доказане преваре. Први се овом темом бавио извесни руски Јеврејин Николај Нотович, који је крајем XIX века тврдио да је у тибетанском манастиру Хемис пронашао доказе да је у њему боравио Исус у својој младости. Ова теза је брзо пронашла популарност у теозофским круговима, иако је Фридрих Милер, један од најзначајнијих филолога и оријенталиста у европској историји, раскринкао Нотовичеве лажи још 1901.³⁶ У озбиљним теолошким круговима ове тврдње носе једнаку тежину као и мормонско учење да је Исус период од Васкрсења до Вознесења провео на мисији у Америци.

Поврх очевидног непознавања најелементарнијих учења православне вере, Деретић показује да Цркву не познаје ни на нивоу опште културе или информисаности. Наиме, Свети Владика Николај, за кога је Деретић чуо и зна да његово име носи ауторитет међу православнима, никада није био епископ у Херцеговини. Деретић, као нецрквено лице, не зна какав и колики би скандал изазвало мешање једног епископа у канонско-дисциплински и богослужбени живот друге епархије.

Међутим, важно је приметити да и поред оволике количине бесмислица, јереси, апостасних и бласфемичних примедби, Деретић и даље сматра да је он „православни Србин”. У препуној сали у којој се држи предавање, његови слушаоци допуњују и постављају питања, уз тврдње да је Исус Христос „рођен на Косову као Манојло Немањић”... међу њима се осећа јак емотивни набој тако да не чуди што све ове приче свештеници неретко срећу у свом парохијском раду, а ове намучене душе, сматрајући себе великим Србима и најбољим православцима, желе да учествују и у најсветијим тајнама црквеног живота, да се причешћују Телом и Крвљу Господа Исуса Христа.

Колико је опасно приступати Светој Тајни причешћа недостојно, односно без вере у Исуса Христа и Његово Јеванђеље, сведочи Свети Апостол Павле који каже: „Јер који недостојно једе и пије, суд себи једе и пије, не разликујући тијела Господњег. Зато су међу вама многи слаби и болесни, и доста их умире” (1. Кор. 11, 29-30). Међутим не верују сви ни у ове речи Светог Апостола Павла.

Тако Мирољуб Петровић на својим факултетима студентима препоручује помињању Библију протестантског канона и са протестантским тумачењима у фуснотама. Па на овом месту реч „умире” преводи са „заспало”. Петровић не верује у загробни живот,

36 Mueller 1973, 181.

као и већина адвентиста него сматра да мртви „спавају”. То наводи на безброј места на свом форуму на коме константно тумачи хришћанство у духу адвентистичко-суботарске теологије.³⁷

Довољно је узети само његову идеју о „спавању” умрлих (како описује чак и Христова три дана у аду), па да се Петровић идентификује као отворени противник учења Православне цркве о загробном животу, које се базира на Светом писму. Петровић је свестан тога да је православна вера библијска, и да је, као таква, апсолутно искључива и нетолерантна. Православни хришћанин нема право да бира које делове Божијег откровења прихвата, а које одбацује. То се у богословској терминологији назива јерес, али он дезавуише своје следбенике представљајући се патриотом који њихову веру наводно штити од корумпираних богослова. Нажалост, пошто дела светих богослова Јована, Григорија, Симеона и других отаца нису популарна литература, овај народ остаје духовно незаштићен и врло рањив.

Петровићев „доктор” и „хрватски” теолог Горан Шарић надовезује се на овај низ својим историјско-богословским бисерима. Тако он верује да је историју „далеко лакше изучавати копајући по колективном несвесном, него копати по камену”³⁸. Другим речима, лакше је измишљати популистику него бити археолог. Понекада заиста морамо да се сложимо са закључцима ових „научних радника”. Трагикомични богословски аспект ове тврдње јесте да је горе изречено заправо његов аргумент у прилог тези да су Срби најстарији народ, јер им је најпопуларнија слава Свети Никола, који је везан за море и поморце, а Србија данас нема море.³⁹

На другом месту овај „теолог”, на питање новинара: „Да ли је Исус постојао?”, одговара: „Не можемо изван сваке разумне сумње доказати да је постојао, међутим постоје јаке индиције да је таква личност постојала”⁴⁰. Даље он наводи како је поштовање Светаца у хришћанству утицај паганизма, као и прослава празника попут Божића, који за њега није чак ни могућа инкултурализација Јеванђеља већ коруптивни утицај паганизма.

Божић није библијски празник, али јесте библијска чињеница. Одбацујући Божић као празник одбацује се догма о отеловљењу Христовом. Но, Библија није мера Христу, како мисле протестанти, код којих је Шарић залутао након католичког свеучилишта. Библија је део Предања Цркве, тако да Црква није у сукобу са библијским предањем када прославља Рођење, Крштење, Васкрсење, Преображење, или Вознесење Христово. У Светом писму се не описују прославе ових догађаја већ сами догађаји, а Црква их касније овенчава достојанством великих истина вредних прослављања.

Истини за вољу и неке елементе народног предања, који немају библијски корен, ми истински можемо да прихватимо као део православног предања, али само ако их пресвучемо библијском истином. Ми можемо задржати оне елементе који су натопљени семеном смисла и којима је измењена сврха из паганског сујeverја у путоказ ка Христу. Свети Јустин Философ и мученик је у *Другој Апологији* писао о томе како је свако наговештење божанске Истине пре оваплоћења Христовог било последица тога што се у сваком човеку налази честица Божанског принципа (*σπερματικός λόγος*), семе смисла⁴¹. Када то семе проклија долазимо до истина.

37 Centar za prirodnjake studije, http://www.creation6days.com/diskusije/forum/viewthread.php?forum_id=7&thread_id=4πd=10052#post_10052.

38 Telegraf.rs TV, <https://www.youtube.com/watch?v=9ixQXLxv-kQ>.

39 Ibid.

40 Podcast Incubator, <https://www.youtube.com/watch?v=OpCV940IPT0>.

41 Јевтић 2015, 159.

Јустин тако на оптужбу да је хришћанство неки новотарски покрет који квари веру, каже буквално да пошто је Христос прапочетак свега и пошто се у свему налази семе хришћанства, све што ваља од Бога је, тј. од Христа, те је тиме и наше. Свети Јустин је јасан, и за њега смо ми, Нови Израил, народ старији од историје. Поврх тога он додаје и да све што не ваља у историји јесте људско деловање које нас удаљује од Христа. Јустин је у апологији отворено прогласио Платона „хришћанином пре Христа“⁴². Платон, Сократ и слични мислиоци из предхришћанских времена се често осликавају на фрескама у припратама храмова, као наши оци који су ишчекивали Христа. И то не само у Грчкој него и у Србији, Бугарској, Русији; и то не као Грци, странци, него као део једног народа, Божијег народа, лаоса.

5. Истински народ најстарији

Овде већ назиремо једну тензију између хришћана и света, чак и у народном предању и самоидентификацији. Римске власти су оптуживале хришћане да су ништа више него Јевреји новотарци и да тиме уносе немир међу народе. Хришћани су пак тврдили да они не само да нису новотарци него да су они једини Божији народ, а пошто је Бог почетак свега, тиме су хришћани и најстарији народ.

Хришћани су Нови Израил. Бог је учинио завет са оцем многих народа Авраамом, од кога потиче Израил. Израилу је јасно да ко отпадне од Бога, отпао је и од Израиља, народа Божјег. Када Христос долази и чини Нови Завет, завршава се закон обрезања и у Нови Израил ступа се крштењем. По учењу Светог Апостола Павла, ритуална упутства Старог завета не представљају обавезу за Нови Израил због међусобног односа Закона и благодати у којој су хришћани ослобођени Закона смислом спасења које је извршио Христос.⁴³ Нико у Новом завету не мора да постане Јеврејин да би постао дете Божије. Грк, Јеврејин, Србин, Еским, мушко, женско, богати, сиромашни... постају Нови Израил, а истовремено не губе ништа од свог идентитета. Црква се изграђује љубављу која се дељењем умножава. Међутим, ако је наша везаност за етнички идентитет већа од љубави према духовном идентитету, губи се усиновљење.

5.1 Питање етничког идентитета код хришћана

У Новом завету се три речи користе за опис народа: етнос, демос и лаос.⁴⁴ Етнос означава некрштене, Христом непросвећене народе, то је првенствено крвна подела народа. Демос се помиње као обезбожени народ или руља отпала од Бога, а лаос као обожени народ, верно стадо једнога пастира. Претпостављање етничког идентитета духовном односно лаичком јесте чисти ентофилетизам. То је непослушање Христу, који заповеда да оставимо мртвима да закопавају мртве (Мт. 8, 22), односно нездрава везаност за свет која не дозвољава подвиг успињања ка Богу.

Лаички идентитет са друге стране не укида етнички него га испуњава. То је она новозаветна порука Светог Апостола Павла забележена на више места, како нема разлике између „Грка и Јеврејина“. Можда најизражајније у посланици Галатима, где каже: „Нема више Јеврејина ни Грка; нема више роба ни слободњака; нема више мушкога рода ни женскога: јер сте сви ви једно у Христу Исусу“ (Гал. 3, 28), а што је Свети Јустин Ћелијски протумачио речима: „У Богочовеку Христу све земаљске разлике што су међу људима

42 Ibid, 159.

43 Шмеман 1994, 35.

44 Крстић 2001, 38.

нестају; људи се онебесују, обожују, обогочовечују, охристовљују, и за хришћане Господ Христос постаје све и сва у свима њиховим видљивим и невидљивим световима.”⁴⁵

То не значи да људи губе и своје личне па и народне карактеристике, особености и чак идентитет, али претпоставља неоспорно давање предности небеском идентитету над земаљским. Свети Јустин Ћелијски говорио је како се волови деле по крви а људи по вери. Управо због тога је Свети Владика Николај наше родољубље описао као „јеванђелски национализам” јер идентитет нашег народа директно зависи од верности или неверности Христовом Јеванђељу.⁴⁶ Бити Србин значи изнад свега бити православан. Поносити се Светим Савом може само онај коме срце гори за исте вредности за које је горело, и даље гори, срце Светог Саве, а то је Христова наука.

У *Јермином Пастиру* описује се виђење у коме народи изграђују Цркву тако што са дванаест гора, које представљају све народе света, доносе камење различитих боја и облика (представљајући различите људе) а оно се клеше и уграђује у кулу и у њој сви постају бели и међу њима се чак ни састави не познају⁴⁷. Док они који се не обрађују, не клешу, не припадну Христу у руке, одбацују се назад на пољану. Исто тако се и у *Посланици Диогнету* хришћани самоидентификују као „нови народ” (ПД I.1), а често у истом контексту и као „трећи народ” или „трећа раса” различита од Јевреја и пагана који представљају остале две.⁴⁸ Аутор не мисли да су хришћани нови етнос, већ каже како су они духом другачији од свега виђеног до тада. Хришћани живе у својим отаџбинама али као пролазници. Као грађани у свему учествују али све подносе као странци. Свака туђина њима је отаџбина и свака отаџбина туђина (ПД V.5).

5.2 Промашај циља

Међутим, многима је у ситуацији коју смо на почетку описали, подметнута прича о народу најстаријем и сада им више светосавски идентитет није довољан. Те приче су, не случајно, ухватиле маха међу нашим верницима, међу којима неки далеко више времена проведу маштајући о непознатој прошлости наших предака него о спасењу своје душе. „Жеља за славом је природна”, каже митрополит Јеротеј Влахов, „ако се тежи Царству Небеском, али нажалост ова тежња се троши на тривијалне, пролазне световне ствари.”⁴⁹ Оваква помућеност духовног вида доводи до стања у коме се тешко опажа опасност да поједини центри моћи систематски покушавају умањити сваку карактеристику православног идентитета, одбацити или макар унизити хришћанску веру, тобож да би се доказало да смо старији него што мислимо. У том контексту можемо чак говорити о овом идентитетском лутању као промашају циља (*ἀμαρτία*), тиме га недвосмислено описујући и као грех. Постепено нестајање трезвености (непичке свести) из дискурса свакодневне духовности просечног православног Србина, води ка духовној пропасти.

6. Закључци

Као што је Свети Сава за Србе икона истинског родољуба, јер се одрекао овоземаљског национализма и стремио небеском и обоженом, тако је икона овоземаљског национализма Јулијан отпадник. Јулијану је далеко више импоновала јелинска прошлост,

45 Поповић, <https://svetosavlje.org/tumacenje-poslanice-galatima-svetog-apostola-pavla/5/>.

46 Цветковић 2019, 134.

47 Јевтић 2015, 97

48 Costache 2012, 31.

49 Vlachs 2015, 86.

непросвећена Христом, него вечна светлост Христова која обасјава и просијава најлепше у сваком народу, па и у Грцима. Јулијан је био спреман на поигравање са душама својих поданика зарад самољубља и личне користи. Његов народ је то прозрео и прозвао га Отпадником. У сличној ситуацији налазе се данас и оне јавне личности које се на било који начин и са било којим мотивом поигравају са душама својих сународника, а на народу је да то препозна и ствари назове правим именом.

Народ који је Христу и свету подарио Светога Саву, Светога цара Лазара, Светога Николаја Охридског и Жичког не сме бити народ прелести. Народ који има *Бердан од мерџана* (700.000 мученика јасеновачких) јасно је опредељен за Христа. Свет љуби своје. Свако тражење изоловане, недароване вредности, у нама самима (најстарији, најлепши, најпапетнији) је симптом прелести, духовне болести. Срби не могу истовремено бити и најстарији народ који живи на равној Земљи и Христови светосавци, јер једно учење искључује друго. Ако је једини избор: славна (и пропала) прошлост паганског српства и светла есхатолошка будућност у Христу, треба знати да се не могу истовремено служити оба господара.

Литература

Afelium, „Dr Jovan Deretic – Judeo-hrišćanska Crkva je neprijatelj Srbstva”, <https://www.youtube.com/watch?v=Y56MoS-Etp8>.

Бајић, Јово (2008), „Историчар и ратник Милош С. Милојевић (1840–1897): ’Човек који је видео кроз засторе’”, у *Србија: национална ревија*, бр 6, доступно на интернету: <http://www.srpskaistorija.com/veliki-istoricar-i-ratnik-milos-s-milojevic-1840-1897-naucnik-koji-nam-je-uzalud-otvaraо-oci/>

Балкан Инфо, INTERVJU: Miroljub Petrović – Evropska unija promovise satanizam i uništenje čoveka! (16. 12. 2016), https://www.youtube.com/watch?v=SzyhyP7G_3o

Балкан Инфо, INTERVJU: Jovan Deretić – Cela evropska civilizacija potiče od drevnog srpskog naroda! (28. 12. 2017), <https://www.youtube.com/watch?v=IEi5niC6tY8>.

Vangeli, Anastas (2011): Nation-building ancient Macedonian style: the origins and the effects of the so-called antiquization in Macedonia. In *Nationalities Papers* 39 (1), 13-32.

Vlachos, Hierotheos (2015), *Orthodox Spirituality: a brief introduction*, Transl. Effie Mafromichali, Levia: Birth of the Theotokos Monastery.

Деретић, И. Јован (1996), *Срби, народ и раса: Нова Вулгата*, Chicago: Muzeon Publishing International.

Дучић, Јован (1998), *Верујем у Бога и Српство*, Београд: Арс Либри & Невен.

Dutch News.nl, (2012), „Serbian ‘dyke terrorist’ arrested over YouTube threats”, https://www.dutchnews.nl/news/2012/05/serbian_dyke_terrorist_arreste/

International Institute of Original Medicine, <https://iiomonline.org>

Јевтић, Атанасије (2015) *Патрологија I*, Београд, Требиње, Лос Анђелес: Епархија захумско-херцеговачка, Епархија западноамеричка, Православни богословски факултет Београдског универзитета.

Јевђевић, Доброслав (2005), *Од Индије до Србије: прастари почетци српске историје*, Београд: Никола Пашић.

Јовановић, М. Ненад (2019), *Државна хералдика у служби формирања нових идентитета*, Београд: Поредак.

Јојић, Јасна (2008), "Др Јован Деретић о детаљима који се крију: „историја је кривотворена, ево како је у ствари настала Европа и како се распала велика Србија”, у *Новости.рс*, мај 2008, цитирано према: <https://www.intermagazin.rs/dr-jovan-deretic-od-detaljima-koji-se-kriju-istorija-je-krivotvorena-evo-kako-je-ustvari-nastala-evropa-i-kako-se-raspala-velika-srbija/>

Jutarnji.hr (2013), „Srbi su najstariji narod i potječu od Noinog sina: Znanstvenik s Harvarda šokirao svijet”, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/srbi-su-najstariji-narod-i-potjecu-od-noinog-sina-znanstvenik-s-harvarda-sokirao-svijet-1071170>.

Кардамакис, Михаил (1996), *Православна духовност: изворност човековог етоса*, Манастир Хиландар.

Klaic, A. B (1972), *Između jezikoslovlja i nauke o književnosti*, Zagreb: Matica hrvatska.

Klaic, A. B (1942), *Koriensko pisanje*, Zagreb: Hrvatski drzavni ured za jezik.

Клаин, С. Лав (2015) „Опасная ДНК-демагогия Клёсова”, у Александров, Е. Б. *et al*, *В защиту науки, Билтен Бр. 15 Комисије Руске академије наука за борбу против лажне науке и фалсификата у научним истраживањима*, Москва: Наука, 29-49.

Кљосов, А. Антолиј (2013), *Порекло Словена. Осврти на ДНК-генеалогiju*, Београд: Мирослав.

Крстић, М. Небојша (2002), „Победити или нестати”, у *Победити или нестати*, Београд: Ривел Ко.

Луковић-Пјановић, Олга (1990), *Срби... народ најстарији*, Београд: АИЗ Досије.

Љотић, Димитрије (2004), *Светло Истине*, Аспровалта.

Максимовић, Јелена (2019), „Надрилекарство у Србији и даље некажњено”, у *BBC News на српском*, <https://www.bbc.com/serbian/cyr/srbija-47068725>.

Mueller, M. Friedrich (1973), *Last Essays*, Republished: Ams Pr Inc.

Палавестра, Александар (2010), „Измишљање традиције: ’винчанско писмо’”, *Етноантрополошки проблеми*, Бр. 5:2, 239-258.

Петровић, Миролуб (2013), *Православље за почетнике*, Београд: СИА „Матић”. Интернет издање доступно на http://www.cps.org.rs/Knjige/pravoslavlje_za_pocetnike.pdf

Поповић, Јустин (1986), *Тумачење посланице Галатима*, Манастир Телије, цитирано према Светосавље.орг, <https://svetosavlje.org/tumacenje-poslanice-galatima-svetog-apostola-pavla/5/>.

Пекић, Борислав (2009), „’Ргнем ти га мајци’ и атланђанско порекло Срба – од Милића од Мачве”, <http://www.borislavpekic.com/2009/05/milic-od-macve.html>

Podcast Incubator, „Goran Šarić: ’Je li Isus postojao? Tu su jake indicije!’”, <https://www.youtube.com/watch?v=OpCV940IPT0>.

Радић, Радивој (2005), *Срби пре Адама и после њега. Историја једне злоупотребе: слово против „новоромантичара“*, Београд: Стубови културе.

Ракићевић, Миломир (2019), *Горачићи у Другом светском рату*, Драгачево: Удружење Драгачево – Јован Бојовић.

Суботић, Драган (2001), „Љотић о Национализму и Југословенству”, у *Сабрана Дела Димитрија Љотића V*, Београд: Задруга.

Свето Писмо или Библија: нови савремени превод, Београд: Институт за хебрејски језик.

Тодоровић, Ивица (1999), „Идејни Систем ’Срби народ најстарији’”, *Гласник Етнографског института САНУ*, XLVIII, 25-49.

Telegraf.rs TV, „Goran Šarić: Srpska slava vuče korene iz Lepenskog vira”, <https://www.youtube.com/watch?v=9ixQXLxv-kQ>.

Флоровски, Георгије (2016), „Типови историјског тумачења” у *Сабрана дела 17*, Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске, 73-106.

Нѣисанство и Срби – Јован I. Деретић, <https://www.youtube.com/watch?v=O8OQxXc4DQI&t=4160s>.

Цветковић, Владимир. (2019), „Још један осврт на предавање ’Национализам Светог Саве’ Светог Николаја Жичког”, у *Црквене Студије*. Ниш, Бр. 16, 131-148.

Costache, Doru (2012), “Christianity and the world in the Letter to Diognetus: Inferences for contemporary ecclesial experience”, у *Phronema*, 27:1, 29-50.

Шмеман, Александар (1994), *Историјски пут православља*, Цетиње: Светигора.

Nemanja S. Mrdjenović

”THE OLDEST PEOPLE”

Theological analysis of the pseudoscience movement of the so-called autochthonous or neo-romantic historiography among Serbs

The idea of Serbs as “the oldest people” is getting more and more traction in the Serbian ecclesial community, both among the laity and the clergy. TV programs, Internet channels, magazines, but also Church bookstores (especially in the Diaspora) are fuller by the day of “autochthonous” authors whose ideas are radically opposed to the teachings of the Orthodox Church. This article is analysing the social causes that led to the appearance of this pseudoscience movement and the theological consequences of the spreading of this ideology in the ecclesial public, namely a pandemic of spiritual delusion (*prelest*) and heresy of ethnophyletism.

The article analyses a string of social and historical factors that led to the popularity of these ideas, followed by a brief register of the main protagonists of the movement. The movement is not as unified as it might seem from the outside. The divergences in their approach lead to different lines of attack on the Orthodox faith. After introducing the main protagonists and their philosophical, political, economic and theological backgrounds, the article offers an insight into the possible spiritual consequences for those who accept them and disseminate them in the Church.